

BISDOM MAGAZINE

2019 | FEBRUARI

JAAERVERSLAG | 2018

Priester, geestelijk verzorger of leraar Godsdienst en Levensbeschouwing worden? Of liever beleidsmedewerker of journalist?

De studie Theologie is fascinerend en biedt veelzijdige beroepsperspectieven. Kom daarom eens kijken bij onze faculteit in Tilburg of Utrecht.

8 maart 18 april   Studie Informatiedag Meeloopdag   Utrecht Tilburg

Meer informatie: tilburguniversity.edu/studeer-theologie

TILBURG UNIVERSITY   Understanding Society

Water verandert alles!

263 Miljoen mensen moeten langer dan een uur lopen voor water. In ontwikkelingslanden wordt zo'n 80% van de ziektes veroorzaakt door verontreinigd water.

Vastenactie steunt diverse projecten die schoon water dichtbij mensen brengen.

Help mee!
Samen kunnen we levens veranderen. Een waterput kost bijvoorbeeld gemiddeld € 25 per persoon.

www.vastenactie.nl

IBAN: NL21 INGB 0000 0058 50

ANBI   CBF   GOED DOEL

VASTENACTIE
EEN ACTIE VAN STICHTING BVA

Dit magazine is een uitgave van het Bisdom Breda. Het verschijnt als kwartaalblad. Een individueel postabonnement is mogelijk tegen betaling van een bijdrage voor de verzend- en administratiekosten. Het blad is gratis.

Stuur voor een postabonnement voor 2019 een e-mail naar: magazine@bisdombreda.nl en maak ten minste € 12,50 over op IBAN NL79 RABO 0101 0517 78 t.n.v. Bisdom van Breda, o.v.v. postabonnement magazine, postbus 90.189, 4800 RN Breda. Of bel T 076 5223444. Nummers worden toegestuurd na ontvangst van uw betaling.

Redactie

Monique van Delft,
Hans de Jong,
Frank van der Linden,
Daphne van Roosendaal
(hoofdredacteur).

Adres redactie

E magazine@bisdombreda.nl
T 076 5223444
F 076 5216244
Postbus 90189
4800 RN Breda

Advertentieverkoop

Borgerpark Media
E info@borgerparkmedia.nl
T 0475 711 362
I www.borgerparkmedia.nl
Vlodropperweg 62
Postbus 8027
6060 AA Posterholt

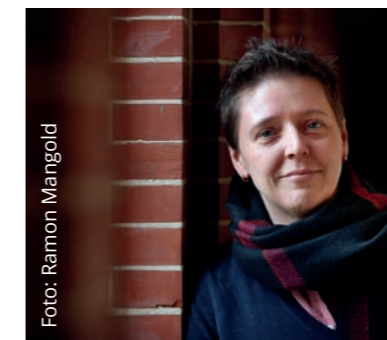
Vormgeving en druk

brainstorm en concept,
Breda

Issn nummer:
1874-0480

Foto voorzijde:

R. Mangold

Daphne van Roosendaal
Hoofdredacteur

IN DEZE UITGAVE

- 4 | Maandoverzicht
- 16 | Priester- en Diakenopleiding Bovendonk
- 17 | Sint Franciscuscentrum
- 18 | Financiële paragraaf
- 20 | Parochies en kerkgebouwen
- 21 | Deelname aan het kerkelijk leven
- 21 | Overzicht priesters, diakens en pastoraal werk(st)ers in het parochiepastoraat
- 22 | Personeelsmutaties

Van de redactie

Voor u ligt het jaarverslag 2018 van het Bisdom Breda. Als u het doorbladert, ziet u de verschillende hoogtepunten van het afgelopen jaar nog eens langskomen. Er werden nieuwe activiteiten gestart en er werden activiteiten afgerond.

Een activiteit die in 2018 startte was de voorbereiding op de bisdombedevoert 2019. Van 12 tot en met 19 oktober 2019 maakt het bisdom een achtdaagse bedevaart naar Italië. Onder het motto 'Ora et labora' treden de pelgrims in de voetsporen van de heilige Benedictus. Meer informatie hierover vindt u op de website van het bisdom en in de advertentie op de achterzijde van dit blad.

Een activiteit die in 2018 werd afgerond was het project 'Vluchtelingen voor vluchtelingen'. Op 22 juni presenteerde Fatin Matthey-Eshaw in de Michaëlkerk in Breda voor enkele tientallen betrokkenen de resultaten van het project 'Vluchtelingen voor vluchtelingen' (1 augustus 2016 tot 31 juli 2018). Bij de afronding van het project verscheen een bisdom magazine 'Herbergzaam van hart: Over het opvangen en integreren van vluchtelingen'.

Voorafgaand aan Roepingenzondag 22 april vernieuwden het bisdom en de Priester- en Diakenopleiding Bovendonk de roepingcampagne www.roeping.nu. De fotopagina (p. 10) in dit magazine toont daarvan enkele sfeerbeelden. Op 23 september wijdde mgr. Liesen in de H. Antoniuskathedraal in Breda door handoplegging en gebed Anton Janssen tot diaken voor het bisdom. Anton Janssen studeerde aan Bovendonk.

In 2018 bezocht bisschop Liesen op 25 mei het Thomashuis van Helma en Ad Huijsmans in Oudenbosch. Zij hebben de zorg over negen bewoners met een verstandelijke beperking. Het werkbezoek vond plaats in het verlengde van de Antoniusacademie over inclusie (23 februari 2018).

En uiteraard komen in dit Jaarverslag ook de onderwerpen langs waarvoor de overheid aandacht vraagt, zoals de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG).

Na het overzicht van activiteiten per maand vindt u in de tweede helft van dit blad informatie van de Priester- en Diakenopleiding Bovendonk (p. 16) en van het Sint Franciscuscentrum (p. 17), de financiële paragraaf zoals die is opgesteld door de econoom van het bisdom (p. 18-19), kerngegevens (p. 20-21) en personeelsmutaties (p. 22-23).

Ik wens u veel leesplezier.

(Foto: R. Mangold)

Bisschop Liesen opende op 12 januari de **fototentoonstelling** 'Katholiek Brabant' met foto's van fotograaf Ramon Mangold. De expositie was tot Pasen te bezichtigen in conferentiecentrum Bovendonk te Hoeven. Het project 'Katholiek Brabant' startte bij de bisschopswijding van bisschop Van den Hende in november 2006. In het boek staan verschillende foto's van gebeurtenissen in het Bisdom Breda, zoals de bedevaart naar Polen in 2014, de uitvaart van bisschop Muskens en de installatieviering van bisschop Liesen in januari 2012. Ramon Mangold won voor zijn werk de Zilveren Camera.

In 2018 kwamen de **mediaveringen** in het Bisdom Breda vanuit de basiliek van de H. Johannes de Doper in Oosterhout. De parochie nam het stokje over van de parochie Heilige Familie, waar vanuit de St. Laurentiuskerk drie jaren de vieringen werden verzorgd met pastoor Lars Peetam als celebrant. Op 14 januari 2018 was de eerste uitzending vanuit Oosterhout. Voorafgaand aan de

mediavering zond KRO/NCRV een Geloofsgesprek uit met pastoor Han Akkermans van de H. Catharina-parochie. Hij was al eerder, toen hij pastoor in Halsteren was, een tijd de vaste celebrant van de mediaveringen vanuit het bisdom.

Op vrijdag 12 januari kondigde vicaris Verbeek tijdens de nieuwjaarsreceptie van het bisdom in Centrum Bovendonk te Hoeven de nieuwe **bisdombedevaart** aan. Daarbij werd de reisfolder uitgedeeld. Van 12 tot en met 19 oktober 2019 maakt het bisdom een achtdaagse bedevaart naar Italië. Onder het motto 'Ora et labora' treden de pelgrims in de voetsporen van de heilige Benedictus. "Een pelgrimage is een bijzondere vorm van pastoraat. Samen op weg zijnde kunnen heel wat kwijnende vlammetjes worden tot een laaiend vuur," aldus vicaris Verbeek.

Op 24 januari overhandigde de Bredase wethouder Marianne de Bie drie schuldhulpverleningscertificaten aan vrijwilligers van **SchuldHulpMaatje** Breda. "Het Bisdom Breda is

nauw betrokken bij de totstandkoming van SchuldHulpMaatje Breda," vertelden de diakens Wim Tobé en Peter Hoefnagels daarover op de bisdomwebsite. Samen met Martijn Kurstjens, projectmedewerker voor diaconie in de stad Breda, waren zij bij de uitreiking aanwezig. In 2013 bracht bisschop Liesen een bezoek aan de Bredase afdeling van de Vincentiusvereniging. Daar is de schuldenproblematiek aan de orde geweest. In 2015 wijdde de Antonius-academie een bijeenkomst aan schulden en schuldhulpverlening. Bisschop Liesen sprak destijds over de schuldhulpverlening met de diocesane caritasfunctionaris Wim Tobé en diaken Gerard Pouw, bestuurslid van de Vincentius vereniging. Naar aanleiding van dit gesprek ondernam de Regionale Caritas Breda actie. De Caritasinstelling legde contact met de protestantse gemeenten van Prinsenbeek, Breda en Ginneken. Vanuit deze samenwerking kwam de Bredase afdeling van SchuldHulpMaatje tot stand.

Gezinskamp in de Volksabdij te Ossendrecht. (Foto: R. Mangold)

Van 10 tot 13 februari vond in de Volksabdij in Ossendrecht het **gezinskamp** plaats, dat Fatin Matthey organiseerde vanuit het diocesane project voor vluchtelingen. Naast het inhoudelijk programma en de viering van de eucharistie was er vrije tijd en een wandeling door de natuur. De eucharistie werd in het Arabisch volgens de Latijnse ritus gecelebreerd door een priester van de katholieke Grieks-Melkitische kerk. Deelnemers aan het gezinsweekend kwamen uit Irak en Syrië. Zij wonen nu in: Breda, Haagse Beemden, Roosendaal, Oosterhout, Dongen, Sittard, Kerkrade en Zoetermeer.

Van 16 tot en met 18 februari werden video-opnames gemaakt op Bovendonk. Voorafgaand aan Roepingenzondag (22 april) vernieuwden de Priester- en Diakenopleiding Bovendonk en het Bisdom Breda de website **www.roeping.nu**. Op informatiedagen merken de bisschop en de rector van Bovendonk dat potentiële studenten zich goed hebben kunnen voorbereiden door de filmpjes te bekijken. In de filmpjes is ook

aandacht voor roeping in meer brede zin en de roeping tot het religieuze leven. In een interview vergeleek bisschop Liesen de roeping tot het priesterschap of diaconaat met de roeping tot het huwelijk: "Het is 24 uur per dag en 7 dagen in de week. Mensen zeggen bij hun huwelijk vaak: nu is het niet meer ik en jij, maar wij. Het ik en jij veranderen door het huwelijk. Dat gaat met priesterroeping en diakenroeping precies zo, doordat je op weg gaat met Christus." Heel praktisch willen de filmpjes uitnodigen om kennis te komen maken met de priesteropleiding en diakenopleiding.

Wat geeft het boek Leviticus aan priesters en diakens te denken over de kleur van en de grond onder hun godgewijde leven? Bij deze vraag stonden de deelnemers van de **bisdomretraite** stil in de Veertigdagentijd. De retraite vond plaats van 19 tot en met 22 februari. De elf deelnemers waren te gast bij de zusters benedictinessen van de Onze Lieve Vrouwe Abdij in Oosterhout. De retraite werd geleid door pater Marc

Lindeijer s.j. Hij is onder meer spiritueel van de Priester- en Diakenopleiding Bovendonk in Hoeven.

Op 23 februari vond in de exedra van de H. Antoniuskathedraal een **Antoniusacademie** plaats over inclusie. Diaken Peter Hoefnagels sprak over de sociale leer van de Kerk en paus Franciscus: "De paus kant zich sterk tegen het afwijzen van het imperfecte, alsof mensen met een beperking niet in staat zijn tot geluk of zelfverwerkelijking, ook in hun broosheid. Het gaat erom ieder mens met respect en liefdevol op te nemen in de gemeenschap." Mgr. Liesen gaf aan het eind een korte reflectie. Secretaris-generaal Ben Hartmann leidde het gesprek. Deelnemers waren: Johan Roose (regioverantwoordelijke van De Ark Vlaanderen en Nederland), wethouder Miriam Haagh (gemeente Breda), Willem Brok (geestelijk verzorger Amarant-groep), Jack Biskop (directeur-bestuurder SWV Passend Onderwijs PO 30.02) en het echtpaar Huijsmans (zorgonderzoekers Thomashuis Oudenbosch).

"24 uur voor de Heer." (Foto: R. Mangold)

Met het thema 'Geloof bewaren in tijden van verandering' sloot de jaarlijkse **VPV-dag** op 6 maart aan bij de voorgaande vormingsdag. Toen werd nagedacht over de Kerk aan de hand van het boek van Stefan Paas ('Vreemdelingen en priesters') en de bijbelse ervaring van de ballingschap. De VPV-dag 2018 ging te rade bij de kerkvader Augustinus. Prof. dr. Paul van Geest (TST) hield de inleiding in de ochtend. Hij gaf aan: "Augustinus leefde in tijden die nog veel turbulenter waren dan wij kunnen voorstellen. De kerk waar hij bisschop was, de Katholieke Kerk in Hippo, was een minderheid in het overwegend donatistische Noord-Afrika. Augustinus was echter zelfbewust over de waarheid die in de Katholieke Kerk wordt bewaard en doorgegeven." In de middag liet dr. Anke Bisschops, vanuit haar lange ervaring in de begeleiding van pastorale beroepskrachten, zien hoe je geloof bewaart in tijden van verandering.

In zijn vastenboodschap schreef paus Franciscus: "Als de liefde in zoveel

harten soms lijkt uit te doven, dan dooft zij niet uit in Gods hart! Hij geeft ons steeds nieuwe gelegenheden om opnieuw te kunnen beginnen met liefhebben." De paus beval daarom dit jaar opnieuw het initiatief "24 uur voor de Heer" aan, dat ertoe uitnodigt het sacrament van verzoening te vieren in een context van eucharistische aanbidding. De **"24 uur voor de Heer"** vonden plaats op vrijdag 9 en zaterdag 10 maart. In het bisdom werd gekozen voor 24 uur in een estafettevorm. Met een poster en flyers konden parochies hun parochianen uitnodigen om deel te nemen aan deze "24 uur voor de Heer". Parochies konden ook op hun eigen locatie aansluiten.

Op 28 maart vond de **chrismamis** plaats in de Sint Josephkerk in Roosendaal (Sint Norbertusparochie). "We krijgen op bijzondere wijze deel aan de genade en de zending van Christus wanneer wij de sacramenten vieren," preekte bisschop Liesen. "Op die wijze delen we in zijn leven, zijn sterven en verrijzen, en op die

wijze betreft Hij ons bij zijn overwinning op het kwaad. Er gebeurt werkelijk iets met ons wanneer wij de sacramenten vieren. We zijn dan niet alleen ontvangers van het Woord en van genade, we worden ook toegerust om uit die genade te gaan leven. Christus, de gezalfde van God, zalft ons zodat wij met Hem kunnen meedoen." Veel parochies, caritasinstellingen en religieuzen deden mee met de diaconale inzameling. Mgr. Liesen: "We leven niet voor onszelf alleen. Met de paus hoop ik dat vele mensen, jong en oud, in het komende jaar inspiratie en stuwkracht van de geest ontvangen om vruchten voort te brengen van goedheid en geloof." De opbrengst van de inzameling voor de Gemeenschap van Sant'Egidio Roosendaal was € 3.250.

"Parochies zijn trots op hun kerkgebouwen, en dat zijn ze met recht en met reden. Voor de parochiebesturen zijn de **kerkgebouwen** echter niet alleen een lust: ze geven ook zorgen." Dit schreef bisschop Liesen in een pastorale brief over de kerkgebouwen aan de pastoors, parochiebesturen en leden van pastorale teams. De brief werd in april op de bisdomwebsite geplaatst. De bisschop schreef de brief, omdat steeds vaker de vraag klinkt naar gebruiksmogelijkheden voor kerkgebouwen in en door de parochie. In zijn brief schreef de bisschop over: 1) het gebruik van kerken voor de eredienst, 2) niet-liturgisch gebruik van kerken, 3) de omgang met kerken die voor de eredienst gesloten zijn.

Per 13 april 2018 geldt voor de R.-K. Kerk in Nederland een nieuwe **Gedragscode Pastoraat**. De eerste editie van de gedragscode werd per 1 juli 2014 van kracht. Na een evaluatie van de werking van deze gedragscode, met name door de pastorale teams in de bisdommen en door religieuzen binnen de KNR,

werd de vernieuwde Gedragscode Pastoraat opgesteld. Aanpassingen ten opzichte van de vorige editie waren onder meer dat de werkingssfeer werd uitgebreid. Niet alleen beroepskrachten die met minderjarigen werken, vallen onder de werking van de gedragscode, maar ook vrijwilligers die met minderjarigen werken. Daarnaast geldt de gedragscode nu ook voor beroepskrachten en vrijwilligers die werken met mensen met een verstandelijke beperking, of anderszins kwetsbare personen. Dit hangt samen met het feit dat voor het werken met deze doelgroep ook de VOG-verplichting geldt. De reeds bestaande bepaling met betrekking tot de verplichting tot het doen van aangifte bij een verdenking van seksueel misbruik van een minderjarige werd verder aangescherpt.

"De Heer blijft vandaag oproepen om Hem te volgen," schreef paus Franciscus in zijn boodschap voor Roepingenzondag 22 april. "Wij moeten niet wachten totdat wij volmaakt zijn om edelmoedig 'hier

ben ik' te antwoorden, noch angst hebben voor onze beperkingen en zonden, maar met een open hart de stem van de Heer ontvangen. Ernaar luisteren, onze persoonlijke zending in Kerk en wereld onderscheiden en ten slotte deze beleven in het heden dat God ons geeft." In het nieuwe **roepingenmateriaal** van het Bisdom Breda voor Roepingenzondag hebben studenten, de bisschop en de staf van Bovendonk allemaal dezelfde belangrijke boodschap: denk je erover om priester of dienaar te worden, blijf daar dan niet mee rondlopen tot je 100% zeker bent, maar breng het in gesprek. Dat is ook wat Anton Janssen van het bisdom deed: "Ik draaide lange tijd rondjes. Tot ik bedacht: als deze vraag bij mij leeft, kan ik die alleen maar beantwoorden in gesprek met mensen die hier studeren. Roeping is van alle tijden. God roept nog steeds. En we moeten open en eerlijk in ons hart kijken wat ons antwoord is."

In 2018 werd het materiaal voor Roepingenzondag vernieuwd. (Foto: R. Mangold)

Bisschop Liesen bezoekt het Thomashuis in Oudenbosch. (Foto: J. Wouters)

Twee vertegenwoordigers van Sant'Egidio waren op 8 mei bij de bezinningsdag voor **emeriti** die vicaris Wiertz jaarlijks organiseert. De dag vond plaats in het klooster van de broeders van Huijbergen te Huijbergen. Rik Hoet, pastoor van de Carolus Borromeuskerk in Antwerpen, sprak vanuit de Belgische tak. Vrijwilligster Mieke Stroop ging in op het ontstaan van Sant'Egidio in Roosendaal.

In maart werd gesproken over de **AVG** op een bijeenkomst over de nieuwe automatisering, waaraan bijna 200 mensen uit het bisdom deelnamen. In mei volgde een set handleidingen op rkkkerk.nl/avg voor parochies en PCI's, gemaakt door het Secretariaat van het Rooms-Katholiek Kerkgenootschap (SRKK). Voor de parochies is bovendien een geactualiseerd Algemeen Reglement Bescherming Persoonsgegevens Parochies (2018) van kracht.

"Ik hoop dat mensen in parochies zeggen: we gaan het gewoon doen, we pakken het tiener- en jongerenwerk verder op." Dit zei bisschop

Liesen op 14 mei op de bijeenkomst in het bisschopshuis over **jongeren, geloof en roeping** (synode oktober 2018). Rector Schnell vertelde dat de paus benadrukt dat jongeren subject zijn en geen object van het jongerenwerk. Ze maken deel uit van de Kerk, het Lichaam van Christus met zijn vele leden. Nancy van der Zanden (33) en Martijn de Weert (24) vertelden daarna over het tiener- en jongerenwerk in de Lievevrouweparochie in Bergen op Zoom.

Bisschop Liesen stelde op 15 mei voor de duur van vijf jaar een nieuwe diocesane **Priesterraad** in (2018-2023). In deze raad hebben elf priesters zitting. Deze zijn gekozen door de priesters van het bisdom, of benoemd door de bisschop grond van hun functie of anderszins.

In de Michaelkerk in Breda vierde de 'International Catholic Community Breda' op zondag 20 mei zijn eerste verjaardag. Mgr. Liesen was hoofdccelebrant in de eucharistieviering van Pinksteren. De paters missionarissen van het Goddelijk Woord vierden

sinds een jaar met de **internationale gemeenschap** elke zondag om 13.00 uur de eucharistie in de Michaelkerk (Augustinusparochie). De voertaal is Engels.

De bisschop bezocht op 25 mei het **Thomashuis** van Helma en Ad Huijsmans in Oudenbosch. Zij hebben de zorg over negen bewoners met een verstandelijke beperking. Het werkbezoek vond plaats in het verlengde van de Antoniusacademie over inclusie (23 februari 2018). Helma en Ad Huijsmans namen daaraan deel en nodigden de bisschop uit voor een bezoek. Ze doen ze alles als een doorsnee Oudenbosch gezin. Lesley, een van de bewoonsters, vertelt dat ze het leuk vindt in het Thomashuis: "Sinds ik hier woon heb ik er acht broers en zussen bij gekregen."

In 2018 werd elke maand in een van de bisdommen de **rozenkrans** gebeden voor de vrede in de wereld. Op 31 mei werd de rozenkrans speciaal gebeden in het Bisdom Breda, in Zegge bij de afsluiting van de meimaand.

Arabische eucharistieviering binnen het project 'Vluchtelingen voor vluchtelingen'. (Foto: R. Mangold)

De diocesane 'Zondag met bijzondere aandacht voor Diaconie' viel dit jaar op 3 juni. De collecte deze zondag is ter ondersteuning van de **diaconie bisdombreed** in de parochies, zoals het project 'Vluchtelingen voor vluchtelingen'. Andere projecten zijn 'Parochies aan de slag voor de kwetsbaren', dat parochies helpt om diaconie en caritas op de kaart te zetten, en 'Nieuwe diaconie in de nieuwe parochie'.

Op 14 juni kwamen **PCI-bestuurders** uit het bisdom samen in Roosendaal met een vertegenwoordiging van het bisdombestuur en de Diocesane Caritas Instelling (DCI). Diaken Wim Tobé, diocesaan caritasfunctionaris, opende de avond. Daarna lichtte de econoom van het bisdom, Marianne Aarts, de financiële cijfers toe. De PCI's doen een afdracht aan het bisdom, die met deze gelden bisdombreed de aandacht voor diaconie en caritas bevordert.

Het project '**Nieuwe diaconie in de nieuwe parochie**' startte dit jaar een moestuin voor mensen die het

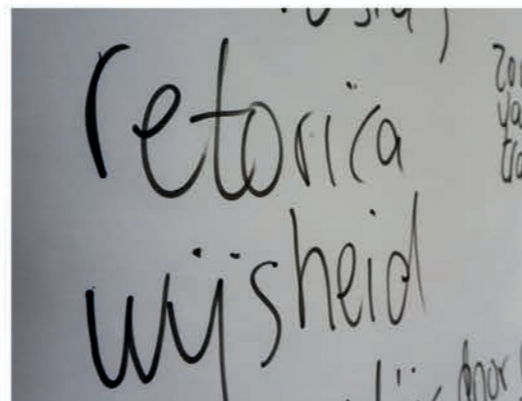
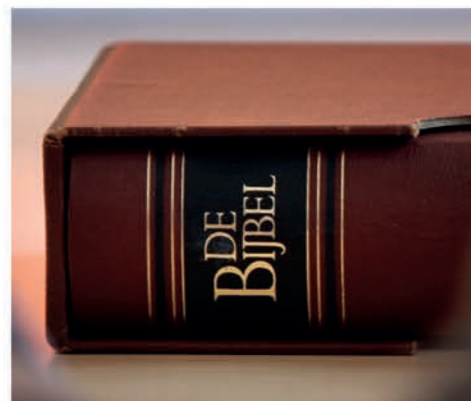
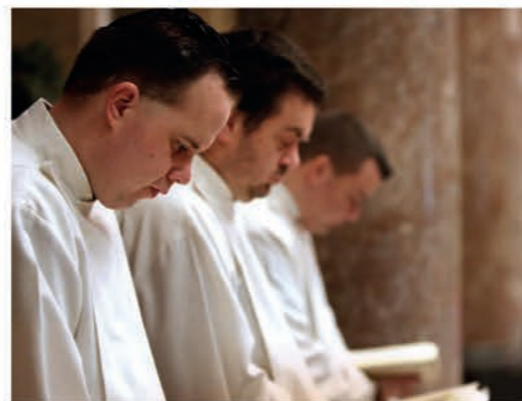
minder breed hebben. Dit gebeurde in samenwerking met de Parochie van de Heilige Familie in Breda en op een stuk grond van het bisdom in de Bredase wijk IJpelaar. De moestuin geeft mensen de kans om hun eigen voedsel te verbouwen en betekent ook een bijdrage aan de Voedselbank. In de laatste week van mei werd voor het eerst geoogst. Er werden zes grote kratten met groenten aan de Voedselbank Breda geschonken. Projectmedewerker Martijn Kurstjens vertelde daarover: "Twee jaar geleden bracht ik vanuit mijn project een bezoek aan het Asielzoekerscentrum Boschpoort in Breda. Uit contacten met de medewerkers bleek dat veel asielzoekers zich verveelden. Ze spraken de taal niet en mochten, hangende de procedure, niet werken. In hun thuisland bezaten verschillende mensen een stuk grond rond hun huis, waarop ze fruit en groenten verbouwden. Zo ontstond het idee om op grond van het Bisdom Breda een volkstuinencomplex in te richten."

Op 22 juni presenteerde Fatin Mathey-Eshaw in Breda (Michaelkerk)

voor enkele tientallen betrokkenen de resultaten van het project '**Vluchtelingen voor vluchtelingen**' (1 augustus 2016 tot 31 juli 2018). Het project werd uitgevoerd binnen het Sint Franciscuscentrum en financieel mede mogelijk gemaakt door Kerk in Nood en Kansfonds. Het eerste jaar concentreerde het zich vooral op directe materiële en immateriële nood. Het tweede jaar stond in het teken van verdere integratie. Vluchtelingen die al sneller hun weg in onze samenleving gevonden hadden, konden nu anderen hierbij helpen. Bij de afronding van het project verscheen een bisdom magazine 'Herbergzaam van hart: Over het opvangen en integreren van vluchtelingen'. Hierin schrijft bisschop Liesen: "De Kerk laat het evangelie klinken en probeert het handen en voeten te geven. Dat begint bij het herkennen van broeders en zusters die niet alleen materiële zorg behoeven, maar ook een duidelijke religieuze beleving hebben. Dat betekent ook: vluchtelingen niet beschouwen als een object of als een probleem, maar als medestanders."

Geloofsfeest voor kinderen. (Foto: J. Wouters)

De afgelopen drie jaar was Nina Mertens jongerenwerker in het Bisdom Breda. Per 1 juli 2018 zette zij haar werkzaamheden in het bisdom voort voor tieners in de leeftijd van het vormsel tot 16 jaar. Als **tienerwerker** heeft Nina een aanstelling van één dag per week. Haar taak is het bevorderen van de geloofsontwikkeling van tieners en de ondersteuning van de degenen die deze behartigen in het Bisdom Breda.

Ruim dertig kinderen en ongeveer even zoveel volwassenen gingen tijdens de diocesane Gezinsdag op 7 juli in op het thema 'Geen grotere liefde' (Johannes 15, 13). De dag begon met een eucharistieviering, waarin bisschop Liesen hoofdcelebrant was. Een week voor de Gezinsdag was er een Geloofsfeest voor kinderen, 30 juni 2018.

In 2018 kon het Bisdom Breda zeven keer het **Geloofsgesprek** op NPO2 mee invullen. Op 8 juli waren Salwan Saimon en zijn vrouw Ainas te gast bij Leo Fijen. Het echtpaar vertelde dat

ze in Irak sterk betrokken waren bij de kerk. Nu geven ze dat een vervolg in Nederland. "Geloof zonder daden is niks," vertelt Salwan. "Je moet het geloof laten zien. Niet alleen binnen de kerk maar ook buiten en voor iedereen."

Veertig jaar geleden werd in Ossendrecht het openluchtspel 'Ik ben uw brandhout' van Louis Lockefer opgevoerd. Dit jaar was het stuk opnieuw te zien op het feest van de heilige zuster **Marie Adolphine**. Het werd op 7 en 8 juli drie keer opgevoerd in de tuin van de pastorie. Alle voorstellingen waren uitverkocht. Op zondagochtend 8 juli was er een gebedstocht vanaf de Adolphinekapel langs de Berghoeve, waar Marie Adolphine naar school ging bij de franciscansen van Oudenbosch. De tocht ging door Ossendrecht, waarna bisschop Liesen hoofdcelebrant was in de eucharistieviering in de H. Gertrudiskerk. Zuster Marie Adolphine (3 maart 1866, Ossendrecht) vertrok in 1899 met zes medezusters naar de missie in China, waar ze werkten in

een weeshuis. Tijdens de Bokseropstand werden zij op 9 juli 1900 vermoord. In 1946 werd ze zalig en in 2000 heilig verklaard.

Op 11 juli organiseerde het bisdom een bijeenkomst voor parochies en PCI's over de **Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG)**. Vicaris Paul Verbeek heette de ruim 80 deelnemers welkom op Bovendonk in Hoeven. Econoom Marianne Aarts schetste de landelijke gesprekken over de AVG. Jos de Kreek ging in op kernbegrippen uit de AVG en Daphne van Rosendaal vertelde over de AVG en bijvoorbeeld het parochieblad. Sophie van den Boom ging in op vragen die voor de bijeenkomst werden ingediend.

Parochies en parochiekernen ontvingen in augustus de folder voor de **bisdombedevaart 2019** (12-19 oktober) en een poster. Daarop kon de datum worden genoteerd van de informatiebijeenkomst over de bedevaart in de eigen regio.

Diakenwijding van Anton Janssen op 23 september. (Foto: R. Mangold)

“De Nederlandse bisschoppen delen in de pijn en schaamte,” zo stond in een verklaring die de Bisschoppenconferentie 10 september uitbracht na publicaties over **seksueel misbruik** door priesters en religieuzen in Pennsylvania en eerder al in Australië. Het beste is als de pijn en ontmoediging, die in de Kerk worden gevoeld, ertoe bewegen om naar vermogen alles te doen om slachtoffers van seksueel misbruik de helpende hand te bieden om tot heling te komen. En tevens om blijvend aandacht te hebben voor preventie van seksueel misbruik, opdat iedereen, ook kinderen en jongeren, zich veilig weten in de Kerk, die immers als zending heeft Jezus’ evangelie van geloof, hoop en liefde in deze wereld uit te dragen. Dat kan niet zonder de ademhaling van het gebed en de viering van de sacramenten. Daarom werden de parochies in de Nederlandse bisdommen gevraagd een voorbede te bidden in de zondagsvieringen van 15 en 16 september.

In het weekend van 15-16 september

deden katholieke parochies mee met **‘Back to Church: Kerkproeverij’**. Er waren laagdrempelige vieringen voor mensen die niet gewend zijn naar de kerk te gaan. ‘Back to Church: Kerkproeverij’ vond dit jaar voor de tweede keer in Nederland plaats. Het is een van oorsprong Engels initiatief, dat in Nederland werd geïntroduceerd door de Raad van Kerken. De Christoffelparochie in Halsteren ging actief aan de slag met de Kerkproeverij. De Augustinusparochie in Breda/Teteringen combineerde ‘Back to Church: Kerkproeverij’ met de opening van het werkjaar op 26 augustus 2018.

Op 23 september wijdde mgr. Liesen in de H. Antoniuskathedraal in Breda door handoplegging en gebed Anton Janssen tot **diaken voor het bisdom**. Rector Schnell karakteriseerde in zijn aanbeveling voor de wijding Anton Janssen als een diaconaal ingesteld man die vanaf zijn jeugd kerkelijk betrokken is. Hij studeerde aan de technische Universiteit Eindhoven en

werkte in de ICT-sector. Anton Janssen participeerde ook in het diocesaan jongerenwerk en zo reisde hij mee als begeleider naar de Wereldjongerendagen. Daar ervaarde hij zijn roeping tot het diaconaat. In zijn homilie benadrukte de bisschop dat Jezus Christus de grootste is, de Zoon van God. Maar Hij maakt zich klein. Hij is dienstbaar aan allen en de Dienaar (‘diaconos’) bij uitstek. Het gaat er niet om de grootste te zijn, maar dienaar te zijn. De Kerk is dan ook een Kerk van dienaren, van diakens. Jezus Christus is ons hierin voorgegaan.

Voorafgaand aan de Werelddag van de Armen (18 november 2018), een initiatief van paus Franciscus bij de afsluiting van het heilig jaar van de barmhartigheid, stond de **bisschopshuisbijeenkomst** voor pastorale beroepskrachten op maandag 24 september in het teken van dit pauselijk initiatief. Diaken Menco van Koningsveld (Aartsbisdom Utrecht) leidde de avond in. Diaken Vincent de Haas (Bisdom Breda) fungeerde als coreferent.

Vicaris Wiertz blaast tegen een zakdoek en legt zo uit hoe je de Heilige Geest kunt voorstellen: “Je ziet niets, maar de zakdoek beweegt. Zo brengt ook de Heilige Geest ongezien iets teweeg bij de mensen. Hij blaast ons van alles in op allerlei momenten van ons leven.” (Foto: J. Wouters)

Van 3 tot 28 oktober vond in Rome de bisschoppensynode plaats over ‘Jongeren, geloof en de onderscheiding van de roeping’. Het **gebed** van paus Franciscus voor deze synode werd in de eerste week van oktober verspreid. In het gebed wordt voor alle jongeren gebeden: “Help hen om [...] te antwoorden op de roeping die U aan ieder van hen geeft om het eigen levensplan te realiseren en het geluk te bereiken.” In oktober werden ook twee gebedskaarten verspreid vanwege de heiligverklaring op 14 oktober van aartsbisschop Romero (1917-1980) en paus Paulus VI (1897-1978).

Het Bisdom Breda is een **beeldje** van de heilige zuster Marie-Adolphine rijker. Op donderdag 4 oktober overhandigde vicaris Paul Verbeek het eerste exemplaar aan mgr. Liesen. Zuster Marie-Adolphine (1866-1900) is afkomstig uit Ossendrecht en de enige heilige van het Bisdom Breda. Het beeldje is gemaakt door kunstenaar Ellen Tolboom. Pastoor-vicaris Paul Verbeek nam het initiatief voor het beeldje.

Op de feestdag van de heilige paus Johannes XXIII (11 oktober) startte in Bergen op Zoom een serie informatiebijeenkomsten voor de **bisdombedevaart 2019** naar Italië (12-19 oktober 2019). In de H. Gertrudiskerk was mgr. Liesen hoofdcelebrant in de eucharistieviering voorafgaand aan de informatiebijeenkomst. “Paus Johannes XXIII bracht de Kerk in beweging door het Tweede Vaticaans Concilie uit te roepen,” vertelde de bisschop in het openingswoord. “Hij mag ook ons in beweging brengen.” Dat mag letterlijk tijdens de bisdombedevaart en figuurlijk. Mgr. Liesen: “We mogen op stap gaan en ook ons leven bewegen naar Christus toe.” Pastoor-vicaris Paul Verbeek verzorgde de homilie. Geerten Kok verzorgde samen met Frans van Gils van Pelikaan Reizen de informatie tijdens de bijeenkomst.

Tijdens de **emeritidag** werd op 26 oktober het norbertinessenklooster Sint-Catharinadal in Oosterhout bezocht. Bisschoppelijk vicaris Wiel Wiertz heette de aanwezigen welkom. De deelnemers hoorden van

de zusters over de wijngaard die zij in 2017 startten. Sinds 2018 produceren en verkopen ze wijn onder hun eigen naam. De emeriti kregen een rondleiding, baden met de zusters het middagebed en aten samen.

op 27 oktober kwamen vormelingen uit het hele bisdom naar **Lopend Vuurtje**. In de O.L. Vrouw van Lourdeskerk was pastoor-vicaris Wiel Wiertz hoofdcelebrant tijdens de eucharistieviering, waarmee de dag opende. “Het vormsel gaat over de kracht van de Heilige Geest,” vertelde hij. En hij legde uit: “Met de olie van het chrisma ontvang je tijdens het vormsel een kruisje op je voorhoofd. Die olie moet indringen in je lichaam, zodat de kracht van de Heilige Geest bezit van je neemt en jou tot goede dingen laat komen in Gods naam.” Na de mis volgden de vormelingen hun programma in het nabijgelegen schoolgebouw van het Juvenaat. De ouders en begeleiders hadden een eigen programma in het wijkcentrum achter de kerk.

(Foto: R. Mangold)

De **gebedskringroepingen** van het bisdom kwam bijeen op Willibrordzondag (4 november). Vicaris Wiel Wiertz verzorgde de inleiding en knoopte aan bij Willibrordzondag 2018: Samen wandelen, bidden en werken. Het Bisdom Breda telt momenteel geen kandidaat voor het priester- of diakenambt. In zijn openingswoord stelde rector Schnell van Bovendonk, dat het gebed voor roepingen meer dan ooit noodzakelijk is.

750 jaar geleden overleed Beatrijs van Nazareth (1200-1268). Pater Klaas Blijlevens hield op 15 november tijdens de **religieuzenmiddag** een inleiding over haar leven en betekenis. Pater Blijlevens komt oorspronkelijk uit Dongen en is al vele jaren werkzaam in België. Na de inleiding gingen de deelnemers en de bisschop in gesprek over twee vragen die pater Blijlevens meegaf. Elke groep maakte daarna een voorbede. Zo werd tijdens de vesperviering gebeden voor het volk van God, de Kerk, voor zieken, armen en jongeren, voor roepingen en voor de overledenen.

Op 19 november sloten ongeveer vijftien deelnemers hun **'Basiscursus nieuwe parochiebestuurders'** af op het bisdomkantoor in Breda. Daar ontmoetten ze de bisschop en medewerkers van het bisdom. Al vele jaren verzorgen Peter de Rooij (oud-deken en emeritus-pastoor) en diaken Jan Foesenek de cursus, die veel informatie aanreikt en een praktische aanpak heeft met veel cassussen. Onder meer het 'Algemeen reglement voor het bestuur van een parochie' komt aan bod en er wordt gesproken over parochieplannen van parochies in het bisdom.

De cursusavond op 12 november, op Bovendonk in Hoeven, stond in het teken van communicatie. Er werd onder meer gesproken over woordvoering als parochiebestuur. Communicatieregisseur Daphne van Roosendaal sprak over een communicatieplan en stelde de vraag: "Wat wil je als parochie bereiken binnen nu en twee jaar en hoe denk je dat (online) communicatie daarbij kan helpen?"

Op 18 november werd voor de tweede keer de **Werelddag van de Armen** gehouden. "De Werelddag van de Armen wil een teken zijn van de bereidheid om te delen met mensen in nood," schreef bisschop Liesen in een brief waarin hij parochies en PCI's uitnodigde aandacht te besteden aan de dag.

Op woensdag 21 november ontmoetten de **teamassistenten** uit de parochies elkaar op het bisdomkantoor. Frans van den Hurk, medewerker van de afdeling financiën, gaf deze ochtend een update over de nieuwe automatisering. Hij is hiervoor het eerste aanspreekpunt voor parochies bij vragen. Sophie van den Boom van de kanselarij beantwoordde vragen inzake de AVG.

Op 25 november was bisschop Liesen te gast bij Leo Fijen in het **Geloofsgesprek**. Vanwege de bisdombedevaart 2019 (in de voetsporen van de heilige Benedictus) vertelde de bisschop hoe de benedictijnse spiritualiteit en een bedevaart je kunnen helpen om tijd te maken voor God.

Bovendonk. (Foto: R. Mangold)

Op 6 december kwam op Bovendonk de lekenraad van het bisdom voor het eerst bijeen in de nieuwe samenstelling. De bisschop richtte de **lekenraad** in 2013 voor een eerste periode op. De lekenraad start nu opnieuw voor een periode van vijf jaar. De lekenraad is bedoeld om met de bisschop te spreken over wat er leeft in het bisdom en om het lekenapostolaat te bevorderen. De leden zijn gevraagd op persoonlijke titel. Ze spreken vanuit hun eigen ervaring en brengen in wat ze horen en zien in de parochies.

Op 8 december vierde de **Vereniging van Catechisten** het 90-jarig bestaan (1928-2018). Zij deden dat in kleine kring met een eucharistieviering in de kerk van het Begijnhof in Breda. Oud-vicaris-generaal Vincent Schoenmakers was celebrant. Er werd een documentaire gemaakt door filmmaakster Margo de Haas en een glossy van het blad van de Vereniging van Catechisten. De documentaire werd op de middag voor het eerst getoond in "Valkenhove", het thuis dat de catechisten

delen met de zusters van de H. Elisabeth en andere huisgenoten. In het verleden waren er enkele honderden catechisten. Nu zijn er nog acht vrouwen, tussen de 89 en 104 jaar oud. De Vereniging van Catechisten besloot daarom dat het 90-jarig bestaan het laatste jubileum is dat als zodanig wordt gevierd. De Gemeenschap van Catechisten werd in 1928 gesticht door de priester Mgr. Frencken. De Vereniging van Catechisten was vernieuwend en nam het voortouw op het terrein van het wijkwerk en de katholieke gezinszorg. "Juist in onze tijd van secularisatie, overdaad en individualisme blijft het de opdracht van de Kerk steeds te gaan naar de mens in nood, de mens die hulp nodig heeft," aldus bisschop Liesen. "Haar voorbeeldige apostolaat is de historische bijdrage die de Vereniging van Catechisten aan het Bisdom Breda geleverd heeft en die zal blijven doorwerken in de tijd die komt."

Van 10 tot en met 14 december hield de Nederlandse Katholieke Schoolraad (NKSR) de **Week van het**

Katholiek Onderwijs. In het verlengde daarvan ontvingen alle parochies in het Bisdom Breda de campagneposter om een plek te geven in de kerken. "Op die manier kunnen kinderen in de kerk met een kerstviering de verbinding maken tussen dat wat ze op school geleerd hebben en wat er gevierd wordt," aldus Stan van Ommen, bisschoppelijk gedelegeerde voor katholiek onderwijs.

In december werd bekend dat de **Antoniusprijs voor diaconie 2018** gaat naar de werkgroep 'Arm in Arm', een oecumenische werkgroep van alle kerken in Dongen en 's-Gravenmoer. De werkgroep ontvangt de prijs op zondag 3 februari 2019 uit handen van bisschop Liesen. De jury van de Antoniusprijs 2018 vindt dat Arm in Arm op gedegen wijze 'arm in arm' met de kwetsbare medemens optrekt. Met een inspirerende en verbindende aanpak vormt deze werkgroep een voorbeeld voor anderen.

PRIESTER- EN DIAKEN- OPLEIDING BOVENDONK

(Foto: R. Mangold)

HET SINT FRANCISCUS- CENTRUM

(Foto: J. Wouters)

Op 1 september 2018 startte het nieuwe studiejaar met 2 nieuwe studenten: 1 priesterstudent voor het Bisdom Rotterdam (deze kon vanwege zijn vooropleiding in het tweede jaar instromen) en 1 priesterstudent voor het Aartsbisdom Utrecht als zij-instromer voor de pastorale stage.

De opleiding telde aan het begin van het studiejaar 13 studenten: 9 priesterstudenten en 4 diakenkandidaten.

De studenten zijn afkomstig uit:

- Bisdom Rotterdam: 3 priesterstudenten en 2 diakenkandidaten
- Aartsbisdom Utrecht: 2 priesterstudenten
- Bisdom Groningen-Leeuwarden: 2 diakenkandidaten
- Aartsbisdom Mechelen-Brussel: 1 priesterstudent
- Bisdom Antwerpen: 2 priesterstudenten
- Chaldeeus-Katholieke Kerk: 1 priesterstudent

In 2018 werden 4 studenten van Bovendonk gewijd. Op 2 juni 2018 is Daan Huntjes (Bisdom Rotterdam) priester gewijd in de kathedraal in Rotterdam. Hij volgde de pastorale stage op Bovendonk. Op 22 september 2018 ontving Remco Hoogma (Bisdom Groningen-Leeuwarden) de

diakenwijding in de kathedraal van het bisdom Groningen-Leeuwarden. Remco wordt in het voorjaar van 2019 priester gewijd. Hij volgde de pastorale stage op Bovendonk. Op 23 september 2018 ontving Anton Janssen (Bisdom Breda) de diakenwijding in kathedraal van Breda. Op 10 november 2018 ontvingen Steef Lokken en Henk van Zoelen (Bisdom Rotterdam) de diakenwijding in de kathedraal van Rotterdam.

In het studiejaar 2017-2018 is het jubileum 200 jaar priesteropleiding op Bovendonk gevierd. Dit jubileum viel samen met het 35-jarig bestaan van de Priester- en Diakenopleiding Bovendonk. Bij gelegenheid van dit jubileum is het boek 'Seminarie Bovendonk: Een reisgids door een monument' uitgegeven. Op vrijdag 19 oktober 2018 vond de presentatie ervan plaats. Mgr. Liesen reikte het eerste exemplaar uit aan mevrouw Vonk-Vedder, burgemeester van de gemeente Halderberge, waarvan Hoeven onderdeel uitmaakt. Een tweede en derde exemplaar werden uitgereikt aan mgr. Van den Hende, bisschop van Rotterdam, en Gerard de Rooij, directeur van het Centrum Bovendonk.

Elk studiejaar verwelkomt Bovendonk bisschoppen van de participerende bisdommen voor een ontmoeting met

de studenten. Op 3 maart 2018 bracht mgr. Van den Hende een bezoek aan Bovendonk. Hij sprak met de studenten over het gebed. Op 9 juni 2018 werd mgr. Bonny, bisdom Antwerpen, verwelkomd. Hij sprak over de pastorale uitdagingen in de Vlaamse Kerk en over zijn buitenlandse reizen, onder andere naar de stad Aleppo in Syrië.

Voor oud-studenten verzorgt Bovendonk jaarlijks een Bovendonk Academie. Rond het vieren van de eucharistie, gezamenlijk gebed, studie en ontspanning, worden ontwerpen besproken die de pastorale praktijk betreffen. In november 2018 was dit 'Pastorale zorg rond het levenseinde'. Aan de Bovendonk Academie doen gemiddeld zo'n 8 tot 10 oud-studenten mee. Aan de jaarlijkse Masterclass Geestelijke Begeleiding voor priesters in het parochiepastoraat nemen priesters uit heel Nederland en ook uit Vlaanderen deel. In 2018 was het onderwerp Geestelijke Begeleiding en Roeping. Gemiddeld zo'n 15 tot 20 priesters schrijven zich jaarlijks voor de Masterclass in.

In het jaar 2018 begon het Sint Franciscuscentrum (SFC) het voorbereidingsprogramma voor de Bisdombedevaart 12-19 oktober 2019. Deze bedevaart brengt de pelgrims naar Zuid-Italië waar in de vierde eeuw de H. Benedictus zich terugtrok uit de wereld om zich helemaal aan God toe te wijden. Hij is vooral nog bekend door zijn Regel en het adagium: ora et labora (bid en werk). In een voorbereidingsprogramma staat het SFC stil bij het leven, de regel en de nalatenschap van Benedictus. Niet alleen voor de broeders en zusters die zijn regel volgen, maar ook voor anderen, blijkt Benedictus een grote aantrekkingskracht te hebben. Op de SFC-website krijgen bezoekers via een speciale bedevaartknop snel een overzicht van het aanbod. Verschillende kloosters in het bisdom participeren in het aanbod. Zo krijgen de deelnemers van binnenuit toegang tot de spiritualiteit die tot op vandaag mensen begeestert.

Op 29 mei hield het SFC een impulsavond rond Nieuwe Evangelisatie en parochievernieuwing. De bijeenkomst trok veel bezoekers (bestuurders, vrijwilligers en beroepskrachten) en was het startschot voor een door de bisschop ingezet beleid om in parochies een zekere transformatie op gang te brengen die de toekomst van de parochies moet versterken.

Aansluitende bij de Vastenbrief van 2017, waarin de bisschop al enkele lijnen uitzette, kreeg dit nieuwe beleid een uitwerking in de methode, zoals die geschetst wordt in het boek 'Rebuilt' en de Alphacursus. Op de bijeenkomst werd uit de doeken gedaan hoe nieuwe generaties uitgenodigd worden om hun gelovige en kerkelijke betrokkenheid te vergroten. Geloofsonderricht, geloofsgesprek, persoonlijk gebed en een bewuste doordenking van hoe Christus mensen kan bereiken in de eucharistie zijn daarbij de peilers. Het doel van beide aanpakken is de parochie zodanig te transformeren dat de pastorale praktijk expliciet verandert in een missionaire gemeenschap die uitstaat naar nieuwkomers. In het vervolg op deze impulsavond hebben verschillende parochies aangegeven om met Alpha of Rebuilt te willen starten. In de komende jaren wil bisschop Liesen dat alle parochies hiermee aan de slag gaan. Het SFC biedt ondersteuning en maakt gebruik van de expertise van Xpand.

Voor wat betreft de verschillende diaconale projecten die in het bisdom lopen willen we hier het afscheid noemen van het tweejarig project Vluchtelingen voor Vluchtelingen. Onder leiding van mevrouw Fatin Matthey-Eshaw werden vele christelijke vluchtelingen uit Syrië en Irak

opgevangen en begeleid, nadat ze als statushouder door de overheid waren erkend. Met name in Arabischtaalige eucharistievieringen werd zichtbaar hoe na vele ontberingen tijdens hun vlucht en de moeite om hier in Nederland een plekje te vinden, mensen weer de verbondenheid voelden met God en met elkaar. Op 22 juni overhandigde Fatin Matthey-Eshaw het eerste exemplaar van het magazine: 'Herbergzaam van hart' aan bisschop Liesen. De inhoud van het magazine geeft een mooi inzicht wat het project voor de vluchtelingen heeft betekend. Inmiddels is Fatin gestart met een nieuw project, bij een andere instelling.

Al vele jaren loopt de Geloofscursus, een tweejarig intensieve leerroute, bestaande uit zes modules, die begint met de geloofsbelijdenis en eindigt bij de sociale leer van de Kerk. Na scholing bestaat er de mogelijkheid voor nog een derde jaar dat opleidt tot pastoraal assistent. Dit is een nieuwe functie in het bisdom om pastorale teams te ondersteunen. Op 26 november ontvingen Jeanette Jongenelen en Frans van den Bosch als eersten hun certificaat. Op verzoek van de pastoor kan de bisschop hen een kerkelijke zending verlenen.

FINANCIËLE PARAGRAAF

BALANS PER 31 DECEMBER 2017

	31-12-2017	31-12-2016
ACTIVA	€	€
Vaste activa	6.918.956	7.014.310
Beleggingen	52.724.930	47.524.236
Leningen parochies en instellingen	1.309.466	1.356.050
Vorderingen	602.833	611.720
Geldmiddelen	381.077	416.301
	61.937.262	56.922.616
PASSIVA	€	€
Vermogen	11.053.559	10.974.763
Bestemmingsfondsen	1.050.811	581.491
Bestemmingsreserves	2.985.380	1.699.601
Voorzieningen	303.592	269.219
Kortlopende schulden	46.543.920	43.397.543
	61.937.262	56.922.616

EXPLOITATIEREKENING 2017

	Werkelijk 2017	Begroot 2017	Werkelijk 2016
BATEN	€	€	€
Opbrengst beleggingen	1.223.152	1.411.200	1.296.292
Solidariteitsfonds parochies	1.344.798	1.300.000	1.388.298
Bijdrage caritasinstellingen	271.873	244.000	364.580
Projectsubsidies	85.718	100.000	80.852
Sint Franciscuscentrum	228.221	200.000	202.308
Doorberekende loonkosten	261.130	242.000	284.376
Giften	141.171	30.000	49.317
Overige opbrengsten	915.581	158.000	600.157
	4.471.644	3.685.200	4.266.180
LASTEN	€	€	€
Persoonskosten	1.390.232	1.400.000	1.463.270
Huisvestingskosten	192.603	170.000	113.966
Kantoor- en administratiekosten	110.029	98.700	107.352
Programmakosten	48.992	43.000	43.137
Sint Franciscuscentrum	221.221	265.000	163.223
Jongerenwerk/Projecten	26.113	30.000	-
Bijdrage volgens toezeggingen	341.944	251.200	330.095
Bijdrage aan derden	100.656	119.000	98.958
Rentelasten	1.010.059	1.089.800	1.231.929
Overige kosten	383.222	318.500	547.797
	3.825.070	3.785.200	4.099.727
Saldo baten en lasten	646.574	100.000-	166.453
Ongerealiseerd koersresultaat	1.187.322		1.721.351
Mutatie voorzieningen / fondsen	1.688.770-	100.000	1.077.055-
Saldo bijzondere baten en lasten	501.448-	100.000	644.296
EXPLOITATIERESULTAAT	145.126	-	810.749

De jaarrekening 2017 is gecontroleerd door ABAB Accountants B.V.. Daarnaast wordt de jaarrekening voorgelegd aan het Kathedraal Kapittel en de Diocesane Raad voor Economische Aangelegenheden. Uiteindelijk stelt de bisschop de jaarrekening vast.

Het beleid van het bisdom is gericht op het faciliteren en ondersteunen van parochies (elk met hun parochiële caritas instelling, PCI), opdat deze als geloofsgemeenschappen goed kunnen functioneren. De Kerk dient zich in elke tijd opnieuw af te stemmen op wat haar te doen staat, in een veranderende samenleving en met de rijkdom van het evangelie van het begin. Dit betekent dat ook het beleid van het bisdom altijd in ontwikkeling is en

zich afstemt op wat nodig is. Het Bisdom Breda werkt met zes beleids-terreinen: geloof, pastoraat, personeel, financiën, gebouwen en besturen. Het vormingscentrum van het bisdom, het Sint Franciscus-centrum, ondersteunt gelovigen die bouwen aan Kerk en samenleving binnen het Bisdom Breda. Het richt zich daarbij op verdieping van de relatie met God, verdieping en verinnerlijking van het geloof en getuigen van het geloof in leven en naastenliefde in de ontmoeting met de ander.

De opbrengst beleggingen is een belangrijk onderdeel van de inkomsten mede gezien de hoogte van de effectenportefeuille. In 2006 is een beleggingsstatuut opgesteld en door de bisschop goedgekeurd. In het

beleggingsstatuut is opgenomen dat de middelen belegd worden op basis van een defensief doelrisicoprofiel. Het ongerealiseerde koersresultaat op aandelen is als bijzondere post afzonderlijk in de resultatenrekening vermeld. Het gerealiseerde koersresultaat is onder opbrengst effecten verantwoord. Op 31 december 2017 was het ongerealiseerd koersresultaat hoog. Dit heeft het mogelijk gemaakt een bestemmingsreserve te realiseren. De jaarrekening is overeenkomstig richtlijn 640 voor jaarverslaglegging voor organisaties zonder winststreven opgesteld. De begroting 2019 vertoont een tekort van € 63.000.

A.M.C. Aarts
Economus bisdom van Breda

BEGROTING 2019

	Begroting 2019	Begroting 2018	Werkelijk 2017
BATEN	€	€	€
Opbrengst beleggingen	953.500	1.225.000	1.223.152
Solidariteitsfonds parochies	1.275.000	1.290.000	1.344.798
Bijdrage caritasinstellingen	200.000	242.000	271.873
Projectsubsidies	60.000	80.000	85.718
Sint Franciscuscentrum	200.000	200.000	228.221
Doorberekende loonkosten	255.000	248.000	261.130
Giften	30.000	20.000	141.171
Overige opbrengsten	186.000	130.300	915.581
	3.159.500	3.435.300	4.471.644
LASTEN	€	€	€
Persoonskosten	1.378.000	1.353.700	1.390.232
Huisvestingskosten	129.000	131.000	192.603
Kantoor- en administratiekosten	130.500	109.000	110.029
Programmakosten	52.000	42.000	48.992
Sint Franciscuscentrum	175.000	200.000	221.221
Jongerenwerk/Projecten	25.000	30.000	26.113
Bijdrage volgens toezeggingen	207.000	243.000	341.944
Bijdrage aan derden	129.000	123.000	100.656
Rentelasten	705.000	950.000	1.010.059
Overige kosten	322.000	306.300	383.222
	3.252.500	3.488.000	3.825.070
Saldo baten en lasten	93.000-	-52.700	646.574
Ongerealiseerd koersresultaat			1.187.322
Voorzieningen/bestemmingen	30.000	30.000	1.688.770-
Saldo bijzondere baten en lasten	30.000	30.000	501.448-
EXPLOITATIERESULTAAT	63.000-	-22.700	145.126

PAROCHIES EN KERKGEBOUWEN

DEELNAME AAN HET KERKELIJK LEVEN

(Foto: J. Wouters)

Parochies en kerkgebouwen per 1 januari 2019. In dit overzicht zijn de kerken die voor de eredienst gesloten zijn niet meegeteld. Wel meegeteld zijn kapellen waar elk weekend de zondagviering wordt gehouden.

SAMENWERKINGSVERBAND	AANTAL PAROCHIES	AANTAL KERKGEBOUWEN
Breda-Centrum	1 (parochie Breda-Centrum)	2
Breda Noord Oost	1 (H. Augustinusparochie)	5
Jeruzalem-Bavel-Ulvenhout	1 (Parochie van de H. Familie)	4
Prinsenbeek-Nazareth	1 (H. Maria Magdalena parochie)	3
Dongemond	1 (Sint Elisabethparochie)	6
Made	1 (Vijfheiligenparochie)	3
Dongen-Rijen	2	3
Alphen-Gilze	6	6
Oosterhout	1 (H. Catharinaparochie)	4 (+ 1 toeristenkerk)
Immanuël	1 (Immanuëlparochie)	3
Etten-Leur	1 (H. Mariaparochie)	2
Zundert	3	5
Boven de Schelde	2	10 (+ 5 toeristenkerken)
West Zeeuws Vlaanderen	1 (H. Andreasparochie)	5 (+ 1 toeristenkerk)
Midden Zeeuws Vlaanderen	1 (Elisabeth parochie)	3
Oost Zeeuws Vlaanderen	1 (parochie H. Maria, Sterre der Zee)	5 (+ 4 kerken met kapelfunctie)
Bergen op Zoom	1 (Lievrouweparchie)	2
Halsteren-Steenbergen	2	8
De Bron-OLV in het Woud	2	8
Oudenbosch	1 (H. Bernardusparochie)	4
Roosendaal	1 (Sint Norbertusparochie)	4
Rucphen	1 (Sint Franciscusparochie)	5
	33 parochies	99 (+7 toeristenkerken + 4 kerken met kapelfunctie)

De onderstaande tabel bevat cijfers over de deelname aan het kerkelijk leven in het Bisdom Breda in de jaren 2007, 2012 en 2017, en het aantal parochies en kerkgebouwen in het aangegeven jaar. In de laatste kolommen is de percentuele verandering opgenomen, met het verloop over vijf jaar (2012-2017) en het verloop over 10 jaar (2007-2017).

	2007	2012	2017	% 12-17	% 07-17
Aantal parochianen	449.000	428.399	397.650	-7	-11
Doopsel	2.810	1.688	930	-45	-67
Eerste Communie	3.600	2.484	1.375	-45	-62
Vormsel	2.320	1.305	588	-55	-75
Huwelijk	485	247	103	-58	-79
Uitvaart	3.430	2.322	1.439	-38	-58
Kerkgangers	21.800	15.521	8.880	-43	-59
Vrijwilligers	20.300	19.333	13.473	-30	-34
Aantal parochies	98	64	33	-48	-64
Aantal kerkgebouwen (incl. 7 toeristenkerken)	159	156	110	-29	-31

OVERZICHT PRIESTERS, DIAKENS EN PASTORAAL WERK(ST)ERS IN HET PAROCHIEPASTORAAT

Onderstaand overzicht geeft een beeld van het verwachte verloop in het aantal priesters, diakens en pastoraal werk(st)ers dat werkzaam zal zijn in de parochies in het Bisdom Breda. In 2018 zijn 1 priester en 1 diaken nieuw benoemd in het parochiepastoraat.

	2018	1-1-2019	2022	2024
Priesters	28	28	27	26
Diakens	12	13	9	7
Pastoraal werk(st)ers	35	31	25	20
Totaal	75	72	61	53

In dit overzicht zijn meegeteld: - priesters tot 75 jaar - diakens gedeeltelijk tot 75 jaar - pastoraal werk(st)ers tot AOW-gerechtigde leeftijd.

PERSONEELSMUTATIES

Personeelsmutaties pastoraat

Per 1 januari 2018 is de weleerwaarde heer drs. E.R. Bornhijm benoemd tot diaken voor de Sint Elisabethparochie. Deze benoeming voor 30% van de werktijd geldt voor een periode van één jaar en liep derhalve af op 31 december 2018.

Per 1 januari 2018 heeft mgr. dr. J.H.J. Van den Hende, bisschop van Rotterdam, met instemming van de bisschop van Breda, de zeereerwaarde heer H.E.J. Grottaers, priester van het bisdom Breda, voor 50% van de werktijd benoemd tot pastor in de Christus Koningparochie in Berkel en Rodenrijs. De benoeming gold voor een half jaar en werd per 1 juli 2018 met een half jaar verlengd.

Per 14 januari 2018 is aan de eerwaarde pater H.C. Wooning svd eervol ontslag verleend als parochie-administrator van de H. Augustinusparochie. Per 1 augustus 2018 is aan hem eervol ontslag als parochie-vicaris van de H. Augustinusparochie.

Per 14 januari 2018 is de eerwaarde pater M.R. Lobo svd benoemd tot parochie-administrator van de H. Augustinusparochie.

Per 1 februari 2018 is aan de hoogerwaarde heer A.C.M. Demmers eervol ontslag verleend als parochie-administrator van de Sint Franciscusparochie.

Per 1 februari 2018 is de zeereerwaarde heer J.E.H.M. van Geel benoemd tot pastoor van de Sint Franciscusparochie, de parochie H. Trudo, de parochie H. Bavo en de parochie H. Drie-eenheid onder gelijktijdig eervol ontslag als pastoor van de parochies Sint Anna en Sint Christoffel.

Per 1 februari 2018 is de zeereerwaarde heer drs. F.M. Verheije benoemd tot pastoor van de parochie De Bron en de parochie O.L. Vrouw

in het Woud onder gelijktijdig eervol ontslag als pastoor van de parochies H. Trudo, H. Bavo en H. Drie-eenheid.

Per 1 februari 2018 is de zeereerwaarde heer drs. J.S.J.M. de Kort benoemd tot pastoor van de parochie Sint Anna en de parochie Sint Christoffel onder gelijktijdig eervol ontslag als pastoor van de parochies De Bron en O.L. Vrouw in het Woud.

Per 1 februari 2018 is de benoeming van de weleerwaarde heer J.C.W. van Steenoven als diaken voor de Sint Franciscusparochie uitgebreid met de benoeming als diaken voor de parochies H. Trudo, H. Bavo en de H. Drie-eenheid.

Per 1 februari 2018 is de benoeming en zending van de weledele heer drs. W.M.G.M. van Reen als pastoraal werker voor de Sint Franciscusparochie uitgebreid met de benoeming en zending als pastoraal werker in de parochies H. Trudo, H. Bavo en H. Drie-eenheid.

Per 1 februari 2018 is de benoeming en zending van de weledele heer drs. G.J.J.M. Damen als pastoraal werker voor de Sint Franciscusparochie uitgebreid met de benoeming en zending als pastoraal werker in de parochies H. Trudo, H. Bavo en H. Drie-eenheid.

In verband met pensionering als geestelijk verzorger bij Stichting Groenhuysen is per 1 februari 2018 onder dankzegging de pastorale zending ingetrokken van mw. C.A.M. Hamers-van Gool.

Per 19 februari 2018 is aan mw. G.J.M. van Gennip een pastorale zending verleend voor haar werk als geestelijk verzorger in het Bravis ziekenhuis onder gelijktijdig eervol ontslag als pastoraal werker in de H. Mariaparochie te Etten-Leur.

Per 1 april 2018 is mw. dr. P.J. Versnel-Mergaerts voor 50% van de arbeidstijd benoemd tot projectleider van het project 'Seniorenpastoraat Roosendaal-Zuid' in de Sint Norbertusparochie en is haar benoeming als pastoraal werker in de Sint Norbertusparochie uitgebreid tot 50% van de arbeidstijd.

Van 1 april 2018 tot 1 oktober 2018 is mw. drs. A.F. Buijs-Tuytelaars voor 50% van de werktijd als pastoraal werker benoemd in de Lievevrouweparochie te Bergen op Zoom. Daarnaast bleef ze tot 1 september 2018 één dag per week beschikbaar als pastoraal werker voor de H. Bernardusparochie.

Per 5 april 2018 is onder dankzegging voor de betoonde inzet de pastorale zending ingetrokken van mw. H.L.M. de Koning, geestelijk verzorger bij Stichting ZorgSaam.

Per 6 april 2018 is aan de weledele heer drs. A.A.M. Oosterling een pastorale zending verleend voor zijn werk als geestelijk verzorger bij de Jeugd Justitiële Inrichting Den Hey-Acker te Breda.

In verband met vertrek uit zijn functie als geestelijk verzorger bij de Justitiële Jeugdinrichting Den Hey-Acker per 6 april 2018 heeft de bisschop de zending ingetrokken van de weledele heer drs. L.M. Simons.

Per 17 mei 2018 heeft de bisschop vanwege emeritaat de zending ingetrokken van de weleerwaarde heer J.A.M.J. Joosten als geestelijk verzorger bij zorgorganisatie Volckaert.

In verband met zijn emeritaat is per 1 juni 2018 aan de zeereerwaarde heer P.A. Heye eervol ontslag verleend als pastoor van de Nazarethparochie en de parochie Onze Lieve Vrouw ten Hemelopneming.

Per 1 juni 2018 is de hoogerwaarde heer drs. V.G.P.J.M. Schoenmakers benoemd tot parochie-administrator van de Nazarethparochie en de parochie Onze Lieve Vrouw ten Hemelopneming.

Per 1 juli 2018 is de hoogerwaarde heer drs. A.M.S. van Hees benoemd tot pastoor van de H. Maria Parochie Walcheren naast zijn benoeming als pastoor van de H. Pater Damiaanparochie.

In verband met zijn emeritaat is per 1 juli 2018 eervol ontslag verleend aan de hoogerwaarde heer drs. P.C. de Maat als pastoor van de H. Maria Parochie Walcheren en als parochievicaris van de H. Pater Damiaanparochie.

Per 1 september 2018 is op eigen verzoek eervol ontslag verleend aan mevrouw mw. drs. C.M.J. van de Walle, pastoraal werker in de parochie H. Maria Sterre der Zee.

Per 1 september 2018 is de weledele heer drs. C.D.G.M. Geppaart voor 80% van de werktijd benoemd als pastoraal werker in de Nazarethparochie en de parochie Onze Lieve Vrouw ten Hemelopneming onder gelijktijdig eervol ontslag als pastoraal werker in de Vijf Heiligen Parochie.

Per 1 september 2018 is benoeming en zending van de weledele heer drs. G.S.J. Oostveen als pastoraal werker van de Vijf Heiligen Parochie uitgebreid naar 100% van de werktijd onder gelijktijdig eervol ontslag als pastoraal werker in de Sint Elisabethparochie.

Per 1 september 2018 is de weledele heer drs. G.H.M. Kok benoemd als stafmedewerker van de vicariaten Breda en Middelburg voor 50% van de werktijd. Daarnaast is per gelijke datum zijn benoeming als bisschoppelijk gedelegeerde voor

kerkgebouw uitgebreid tot 50% van de werktijd. Per gelijke datum is aan hem eervol ontslag verleend als pastoraal werker en teamleider in de Sint Norbertusparochie.

Per 24 september 2018 is de weleerwaarde heer A. Janssen benoemd tot diaken in de Lievevrouweparochie.

Per 1 oktober 2018 is mw. drs. M.J.H. Zopfi-de Bruijn voor 60% van de werktijd benoemd als pastoraal werker in de Sint Norbertusparochie onder gelijktijdig eervol ontslag als pastoraal werker in de Lievevrouweparochie.

Per 1 oktober 2018 is mw Buijs-Tuytelaars voor 50% van de arbeidstijd benoemd als pastoraal werker in de H. Catharinaparochie te Oosterhout waar ze leiding geeft aan het vierjarig project 'Met jonge gezinnen bouwen aan toekomst'.

Per 15 oktober is de weleerwaarde heer drs. J.J.P.M. van Velthoven RA voor 80% van de werktijd benoemd tot parochie-vicaris van de Elisabethparochie, de parochie H. Maria Sterre der Zee en de H. Andreasparochie onder gelijktijdig eervol ontslag als parochie-vicaris van de parochies H. Willibrordus, H. Antonius Abt te Riel, O.L.Vrouw van Bijstand, H. Antonius Abt te Chaam, H. Bernardus en Sint Petrus' Banden. Tevens is hij per gelijke datum voor 20% van de werktijd benoemd als kapelaan voor het jeugd- en jongerenwerk in het Bisdom Breda.

Per 15 oktober 2018 is de weleerwaarde heer L.F.J. Ceriani i.v.e. benoemd tot parochie-vicaris van de parochies H. Willibrordus, H. Antonius Abt te Riel, O.L. Vrouw van Bijstand, H. Antonius Abt te Chaam, H. Bernardus en Sint Petrus' Banden.

In verband met vervroegde pensionering is per 15 november 2018 eervol ontslag verleend aan mw. drs. J.M.A. Heezemans als pastoraal werker in de H. Pater Damiaanparochie en de H. Maria Parochie Walcheren.

Personeelsmutaties bisdomkantoor

Op 19 mei 2018 is de heer G. van Dieren gestopt als medewerker financiën. Op 20 mei 2018 heeft hij de AOW-gerechtigde leeftijd bereikt.

Op 1 juni 2018 is de heer G. van Dieren gestart als oproepkracht in de functie van 'ondersteunend medewerker' voor de afdeling financiën.

Projectmedewerker mevrouw N.B.L. Mertens heeft op 30 juni 2018 het project 'Jongerenwerk' afgerond.

Op 1 juli 2018 is mevrouw N.B.L. Mertens gestart als Tienwerker voor 0,2 fte.

Projectmedewerker mevrouw F.J. Matthey-Eshaw heeft op 31 juli 2018 het project 'Vluchtelingen voor Vluchtelingen' afgerond.

De tijdelijke arbeidsovereenkomst van de heer A.R.P. Joos is op 31 augustus 2018 afgelopen. Hij was administratief medewerker op de afdeling financiën.

Op 31 augustus 2018 is het contract van mevrouw B.H.C. Loenen-Sax beëindigd. Zij heeft zich als projectmedewerker met name ingezet ten behoeve van het project 'Gezinspastoraat'.

Op 31 augustus 2018 is mevrouw J.W.M.M. Kamps-Steyntjes gestopt als medewerker 'Secretariële ondersteuning vicariaat Middelburg'.

Per 1 november 2018 is mevrouw D.A.M. Sweere-Hereijgers gestart als medewerker 'Secretariële ondersteuning vicariaat Middelburg'.

Huis voor de Pelgrim

Onze reizen brengen je verder

Geheel verzorgde bedevaarten naar

Lourdes

Banneux Fátima Israël Rome
Suriname Zuid-Italië Wandelen

Huis
voor
de
Pelgrim

Vanaf € 250

Bij Lourdesreizen speciale kortings-
mogelijkheden voor verzekerden van CZ

Huis voor de Pelgrim Raadhuisplein 1 6226 GN Maastricht
043 - 3215715 www.huisvoordepelgrim.nl

PRIESTER OF DIAKEN WORDEN VANUIT JE BEROEP!

Priester- en diakenopleiding Bovendonk

Informatie over deze deeltijdopleiding:

T 0165 504277

E info@pdob.nl

I www.pdob.nl

Hofstraat 8 - 4741 AK Hoeven

Uw gift is welkom op IBAN
NL 93 ING B 002 5806 80
t.n.v. Stichting PDOB te Breda

Algemeen Nut
Begeerdt Instelling
ANBI

Achtdaagse bedevaart naar Italië

12 / 19 oktober 2019

Bisdom **Breda**

Van 12 tot en met 19 oktober 2019 maakt het bisdom een achtdaagse bedevaart naar Italië. Meld je aan voor deze inspirerende reis! Meer informatie: www.bisdombreda.nl

Contactpersoon Bisdom Breda

Mevrouw Hanneke Oomen
bedevaart@bisdombreda.nl
Tel.: 076 - 522 34 44 (ochtenden)

Informatie en opgave:

Pelikaan Groepsreizen & Incentives
groepsreizen@pelikaanreizen.nl
Tel. : 088 - 735 45 50
www.groepsreisopmaat.nl